

2565

GŁOS POLONII

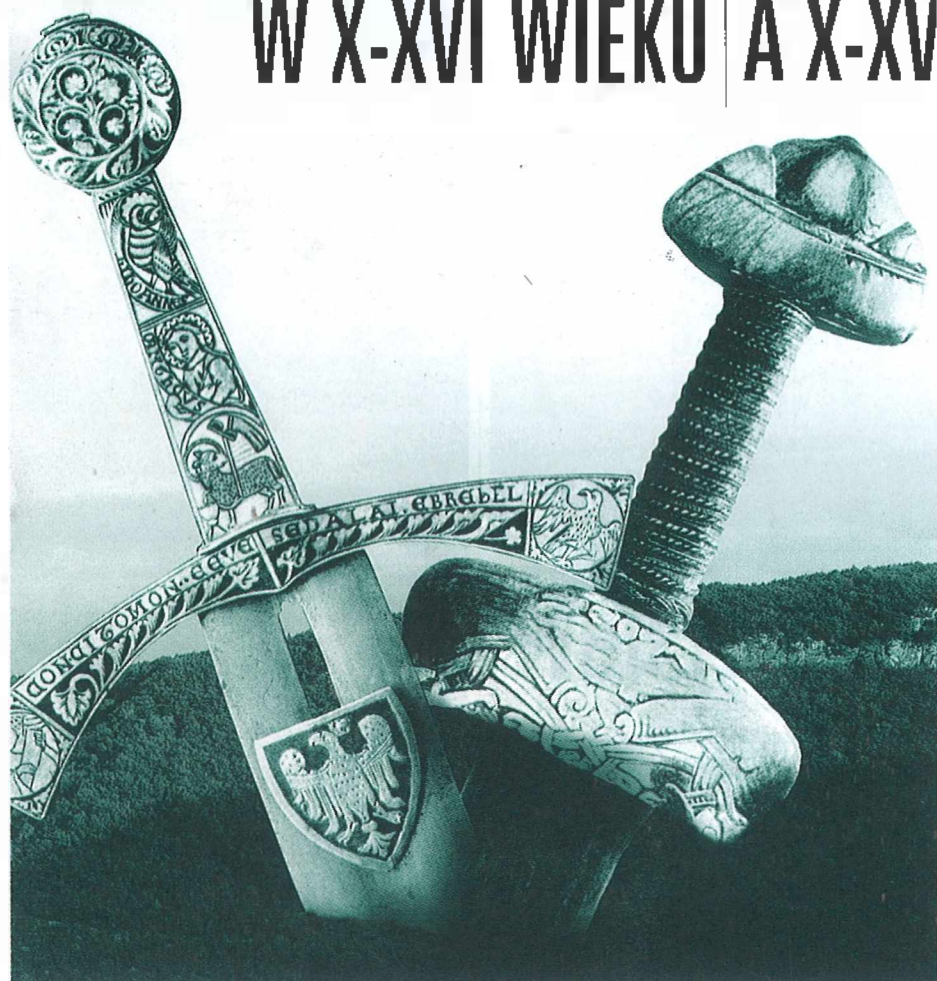
Pismo Polskiego Stowarzyszenia Kulturalnego im. Józefa Bema na Węgrzech

WYDANIE SPECJALNE PAŹDZIERNIK 2000

BUDAPESZT
SZÉKESFEHÉRVÁR
ESZTERGOM
2000. X. 19-21.

WĘGIERSKO-POLSKIE WIĘZI HISTORYCZNE W X-XVI WIEKU

MAGYAR-LENGYEL TÖRTÉNELMI KAPCSOLATOK A X-XVI. SZÁZADBAN

■ Gdy zdrowe ziarno pada na podatny grunt – rodzą się zeń owoce. Tak też owocowała przednia myśl polonijnych działaczy z Székesfehérváru, którzy dla uświetnienia milenijnych obchodów zainicjowali zorganizowanie sympozjum nt. polsko-węgierskich więzi historycznych w X-XVI wieku, czyli okresu, który niepowtarzalnie jak dotąd obfitował w podejmowanie i budowę niezwykle trwałych stosunków między Polakami i Madziarami. Ich inicjatywa znalazła poparcie kilku samorządów mniejszości polskiej oraz Polskiego Stowarzyszenia Kulturalnego im. Józefa Bema na Węgrzech.

Mądrość sprawdzona głosi, że bez znajomości historii trudno jest budować przyszłość. Pomni tej maksymy, przekazujemy Czytelnikom specjalne wydanie naszego pisma, w którym zamieszczone krótkie fragmenty lub tezy zgłoszonych referatów, niechaj zachęcą do udziału we wspomnianej sesji naukowej i tym samym pozwolą na głębsze poznanie wspólnej historii, tym bardziej, że historycy zawsze potrafią wzbogacić znane fakty o nowe, mało albo dotąd nawet wcale nam nieznanne.

PROGRAM SYMPOZJUM

19. X. BUDAPEST

■ 12.00-13.00

Szentmise a Lengyel
Plébániatemplomban
Msza Święta w Polskim
Kościele Parafialnym
1103 Budapest, Óhegy u. 11.

■ 13.00-14.00

Baráti találkozó a Lengyel
Házban

Przyjacielskie spotkanie
w Domu Polskim
1103 Budapest, Óhegy u. 13.

■ 14.00-16.00

Ebédészünet
Przerwa obiadowa

■ 16.00-17.30

Lengyel emlékek megtekintése
a budai Várban
Zwiedzanie polskich pamiątek
na Zamku Budańskim
Budapesti Történeti Múzeum
1014 Budapest, Szent György tér 2.

■ 17.30

A „Szent László” kiállítás meg-
nyitója
Otwarcie wystawy „Święty
Władysław”
Magyar Kultúra Alapítvány
1014 Budapest, Szentháromság tér 6.

20. X. SZÉKESFEHÉRVÁR

Fejér megyei Múvelődési Központ
„Barátság Háza”
8001 Székesfehérvár, III. Béla kir. tér 1.

■ 10.00

A vendégek érkezése
Przybycie gości

■ 10.00-13.00

A szimpozion megnyitása,
vita (I.rész)
Otwarcie sympozjum, referaty,
dyskusja (cz. I)

■ 13.00-15.00

Ebédészünet, a Nemzeti
Emlékhely megtekintése
Przerwa obiadowa, zwiedzenie
Miejsca Pamięci Narodowej

■ 15.00-18.00

Előadások, vita (II. rész), zár szó
Referaty, dyskusja (cz. II),
zakończenie

■ 18.00-21.00

Baráti találkozó
Spotkanie towarzyskie

21. X. ESZTERGOM

■ 10.00

A vendégek érkezése
Przybycie gości

■ 10.00-12.00

Séta a Vár-hegyen, a Bazilika
és a Vármúzeum megtekintése
Spacer na Górze Zamkowej,
zwiedzenie Bazyliki i Muzeum
Zamkowego
Előadó/oprowadza: Dr. Horváth
István, a Balassa Múzeum igazgató-
ja/dyrektor Muzeum Balassy'ego

■ 12.00-13.30

Ebédészünet
Przerwa obiadowa

■ 13.30-14.30

Koszorúzási ünnepség a
Sobieski-emlékoszlopnál az
Erzsébet parkban
Złożenie wieńców pod pom-
nikiem Sobieskiego
Beszédet mond/Przemówienie
wygłosi: Meggyes Tamás, Esztergom
város polgármestere/burmistrz
miasta Esztergom

■ 14.30-15.00

Indulás Visegrádra
Odjazd do Wyszehradu

■ 15.00-16.30

A visegrádi fellegrvár
és a királyi palota megtekintése
Zwiedzenie Zamku
i królewskiego palacu
w Wyszehradzie

■ 16.30

A program vége, visszaindulás
Zakończenie programu, odjazd

Barbara Brzozowska

Kiss Sándor

Dücsi Boglárka

Olga Bloch Iwanuk

Św. Władysław współcześnie

■ Patron węgierskiej Polonii – św. Władysław jest w rozważaniach historyków jedną z czołowych postaci kładących podwaliny, uznawanej za ewenement w skali światowej, przyjaźni dwóch narodów: polskiego i węgierskiego. Jemu właśnie jest poświęcona wystawa plastyczna prezentująca prace współczesnych artystów, m.in: Olgi Bloch Iwanuk, Zoltána Gedeona, Gyuli Hadika, Erzsébet Mátyus Kováts, Alexandra Lvovicha, Zsuzsy Ortutay, Istvána Petrovicsa, Marty Szostak, Michała Szostaka i Andrzeja Wrony. Prace wystawiane są w salach gmachu Fundacji Węgierskiej Kultury (Budapeszt I. Szentháromság tér 6) do 20 listopada br.

Dr Ryszard Grzesik

Święty Władysław

i jego czasy

w historiografii polskiej

Szent László

és kora a lengyel

történettudományban

■ ...On to (czyli Bolesław Chrobry – R.G.) również własnymi siłami wygnał z Węgier króla Salomona, a na stolicy osadził Władysława, równie rosłej postaci, jak pełnego pobożności. Ten Władysław od dzieciństwa chowany był w Polsce i pod względem obyczajów i (sposobu) życia niejako stał się Polakiem. Mówią, że takiego króla nigdy Węgry już nie miały i że pola po nim nigdy

w plon tak nie obfitowały. Te słowa zapisał anonimowy kronikarz działający w Polsce w drugiej dekadzie XII w. zwany konwencjonalnie Anonimem Galliem. Kronikarz nie krył swego podziwu dla zmarłego już monarchy węgierskiego, którego panowanie było gwarancją pomyślności kraju. Na pierwszym miejscu jednakże umieścił wiadomość, że król wychował się w Polsce i przejął polskie obyczaje.

Nie jest to jedyny fragment o Władysławie. W kolejnym rozdziale Anonim Gall pisze o przyjęciu przez Władysława wygnanego Bolesława Śmiałego. Władysław nie przyjmuje go zaś tak, jak zwykło się przyjmować obcego lub gościa, lub jak równy przyjmuje równego – lecz jak rycerz księcia, książę króla, a król cesarza słusznie powinien przyjmować, Bolesław nazywał Władysława „swoim królem”, a Władysław uznawał, że to (istotnie) on go królem uczynił. (-) Władysław, jako mąż pokorny, pospieszył wyjść naprzeciw Bolesława i oczekiwał zbliżającego się z daleka, zsiadłszy na znak uszanowania z konia. Dowiadujemy się zatem o bliskich stosunkach osobistych wiążących władców obu krajów...

...Władysław Herman oraz jego wszechwładny palatyn Sieciech, poprosili Władysława węgierskiego o pomoc w tłumieniu buntu komesa Magnusa i wrocławian, ale odnieśli stąd więcej hańby i szkody, niż sławy i zysku. Albowiem król Władysław byłby Sieciecha w więzach zabrał ze sobą na Węgry, gdyby ten ratując się nie uciekł wraz z malutkim Bolesławem (Krzywoustym – R.G.).

■ „...Merész Boleszláv szintúgy saját hadával elűzte Magyarországról Salamon királyt, s Lászlót ültette a trónra, aki ugyanolyan termetes, mint amilyen istenfélő vala... László gyermekkorától Lengyelországban nevelkedett, s szokásait és életmódját tekintve mintegy lengyellé vált. Azt beszélük, hogy ilyen király soha többé nem lett Magyarországnak, s a földek soha többé olyan termést nem adtak, mint az ő idejében“. A XII. század második feléből, Anonymus Gallus tollából származnak ezek a sorok. A névtelen krónikáiról nem leplezte az akkor már halott király iránti csodálattát, akinek uralkodása áldást hozott országra. Mindazonáltal első helyen utalt arra, hogy László (1077-1095) Lengyelországban született, s lengyel szokásokat vett fel.

Nem ez az egyetlen részlet Lászlóról a szövegben. A következő fejezetben Anonymus Gallus arról ír, hogyan fogadta László a hazájából elűzött Merész Boleszlávot (1058-1079): „Nem idegenként vagy vendégként

fogadta őt, sem úgy, mint bárki is a vele azonos rangút fogadni szokta, hanem oly módon, amiként lovag a fejedelmet, fejedelem a királyt, király a császárt tartozik fogadni. Boleszláv királyának nevezte Lászlót, László pedig elismerte, hogy (valójában) neki köszönheti koronáját. (...) László jámbor férfiúként Boleszláv elé sietett, már jó előre – tisztelete jeléül – lováról leszállva várta a feléje közeledőt“. Képet kapunk tehát a két ország uralkodójának személyes kapcsolatáról...

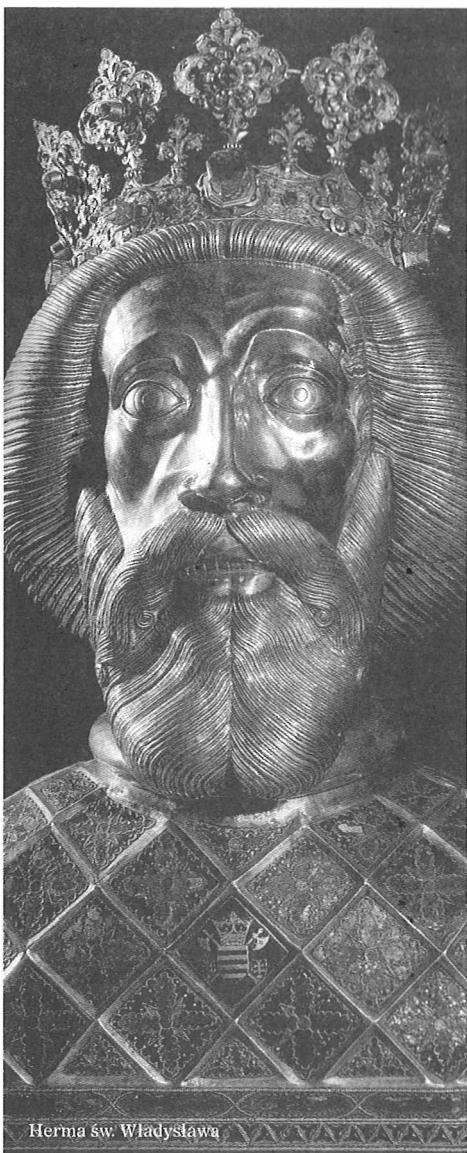
...Ulászló (Władysław) Herman (1079-1102) és Sieciech, a teljhatalmú vajda László segítségét kérték Magnus palotaispán és a boroszlóiak lázadásának elfojtásához. De ebből több gyalázat és kár származott rájuk nézvést, mint dicsőség és haszon. Mivelhogy László béklyóba verve magával hurcolta volna Magyarországra Sieciechet, ha az el nem menekül a kis Boleszlávval (a későbbi Ferdeszájúnak nevezett királlyal – R.G.)

■ Dr. historii Ryszard GRZESIK (1964) studiował na Wydziale Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Studia ukończył w 1988 r. pracą poświęconą *Legendzie o św. Wojciechu* *De sancto*

Adalberto episcopo, przygotowaną pod kierunkiem prof. dr hab. Brygidy Kürbis. Doktorat obronił w 1995 r. pracą pt. *Kronika węgiersko-polska. Z dziejów polsko-węgierskich kontaktów kulturalnych w średniowieczu* (wyd. książkowe Poznań 1999 r.). W trakcie przygotowywania tej pracy przez rok studiował na Wydziale Mediawistycznym Uniwersytetu Środkowo-europejskiego w Budapeszcie. Od 1988 r. pracuje w Instytucie Sławistyki PAN w Poznaniu.

■ Dr. Ryszard GRZESIK 1964-ben született. Felső fokú képzettségét a poznańi Adam Mickiewicz Egyetem történelem szakán szerezte meg 1988-ban. Diplomamunkáját *Szent Adalbert legendája. De sancto Adalberto episcopo* címen írta meg, témavezetője Brygida Kürbis professzor volt. Doktorátusát 1995-ben védte meg *Magyar-lengyel krónika. A középkori lengyel-magyar kapcsolatok történetéből* című tanulmányával. Az 1999-ben könyvalakban is megjelent értekezés megírására egyebek között a budapesti Közép-Európa Egyetemen készült fel. 1988 óta Poznámban, a Lengyel Tudományos Akadémia Szlavisztikai Intézetében dolgozik.

Herma św. Władysława

Zbigniew Świąch

Święta królowa Jadwiga i Władysław III Warneńczyk — nieznanne sekrety, hipotezy i fakty

Szent Hedvig királynő és I. (Várnai) Ulászló — ismeretlen titkok, feltevések, tények

■ Zbigniew ŚWIECH, autor tryptyku historycznego *Klątwa, mikroby i uczeni* oraz książki *Budzenie wawelskiej pani królowej* skupi uwagę słuchaczy na nieznanach faktach, hipotezach i najnowszych badaniach dwójki wielkich postaci wspólnej historii Węgier i Polski: św. królowej Jadwigi Andegawskiej-Jagiellowej i Władysława III zwanego Warneńczykiem. Oto główne tezy – pytania, na które stara się odpowiedzieć historyk w obecnym referacie.

Ile razy otwierano grób królowej w katedrze wawelskiej?

Ile miała lat w chwili zgonu? Jaki był jej wzrost?

Dlaczego przez wieki całe – z przerwami – trwały starania o beatyfikację? Kto ponosi

za to winę? Czy nad kanonizacją Jadwigi wisiało „jakieś fatum”?

Czy król Władysław III noszący „dwie korony” (polską i węgierską) naprawdę zginął pod Warną? Nigdy nie odnaleziono jego zwłok, a w tamtej epoce zapłacono by za nie bająskie sumy...

Kto w takim razie wyniósł ciężko rannego króla z pola bitwy? Czy możliwa do przyjęcia jest wersja dr. Leopolda Kielanowskiego, że uczynili to franciszkanie, owinąwszy go w habit?

W jaki sposób „Ostatni krzyżowiec Europy” stał się rycerzem św. Katarzyny i kiedy dotarł na portugalską Maderę? Czy tam Władysław III osobiście poznał Kolumba? Czy kamienna lawina w 30 lat po Warnie była przyczyną jego zgonu na morzu? Dziwna „cisza w dokumentach” panuje w tajnym archiwum watykańskim, a przecież towarzyszył królewski ksiądz Mikołaj Floris w liście do Wielkiego Mistrza Krzyżaków potwierdził pobyt Warneńczyka na Maderze...

Czy nasz wspólny władca studiował nauki tajemne na Akademii Krakowskiej?

Czy prawdziwą jest wersja, że w Budzie był koronowany na króla Węgier „pogrobną koroną” św. Stefana, wyjętą z jego relikwiarza i dlaczego tak się stać miało?

■ Zbigniew ŚWIECH, az *Átkok, mikróbák és tudósok* című hármaskönyv, valamint a *Hedvig királynő, a Wawel úrnője ébresztése* szerzője, közös történelmünk két kiemelkedő alakjával, Szent Hedviggel és Várnai Ulászlóval kapcsolatos eddig nem ismert tényekre, feltevésekre és legújabb kutatásokra szeretné felhívni hallgatóságát figyelmét.

Ime fő tézisei – a következő kérdések.

Hányszor nyitották fel a királynő waweli sírboltját? Hány éves korában halt meg? Milyen természetű volt?

Miért huzódott el hosszú évszázadokon át boldoggá avatása? Ki a hibás ezért? Szentté avatását valamilyen „fátum” hátráltatta?

Legendák, tények, mítoszok. Alakja a szépirodalomban.

Vajon az egyszerre két – lengyel és magyar – trónon ülő Várnai Ulászló csakugyan Warná alatt esett el? Földi maradványait sosem találták meg, azokban az időkben pedig mesés összegeket fizettek az előkelők holttesteiért.

Ha így történt, akkor ki mentette ki a sebesült királyt a csatamezőről?

Lehetséges lenne, mint dr. Leopold Kielanowski állítja, hogy ferencesrendi szerzetesek tették meg ezt, csuhába bújtatva az uralkodót?

Hogyan lett Európa utolsó keresztes vitéze Szent Katalin lovagja, s mikor került el a

portugál Madeira szigetére? Megismerkedett-e ott Kolumbusszal?

Kőlavina okozta volna halálát a tengeren, harminc évvel Warná után? Furcsamód „hallgatnak” erről a vatikáni levéltárak, pedig a király kísérvője, Mikołaj Floris a Német Lovagrend nagymesteréhez intézett levelében megerősítette Ulászló madeirai tartózkodását.

Vajon közös uralkodónk titokban a Krakói Akadémián tanult volna?

Igaz-e, hogy Budán Szent István „sírontúli koronájával” koronázták meg Magyarországi királyává?

■ Zbigniew ŚWIECH (1943) urodzony w Tarnowie publicysta-eseista, reżyser filmowy i dokumentalista wawelski stworzył własną formułę popularyzacji dziejów – poprzez niecodzienne odkrycia. Był autorem

cyklu programów telewizyjnych *Sensacje z przeszłości*, w którym każdy program zaczynał się informacją o wielkim odkryciu jakiegoś skarbu w naszej historii. W 1985 roku ukazała się jego książka *Szkutula z odkryciami*, po której autor zyskał przydomek polskiego Cerama. Sławę w Polsce i na szerokim świecie przyniosła mu opowieść wawelska zatytułowana *Klątwa, mikroby i uczeni*; w najtrudniejszych dla książek czasach sprzedano 250 tysięcy egzemplarzy tego tytułu, a autor został nazwany *Reporterem przeszłości*. W 1987 roku Zbigniew Świąch – jako czwarty z Polaków został członkiem ekskluzywnego, nowojorskiego „The Explorers Club”, Klubu Odkrywców.

■ Zbigniew ŚWIECH 1943-ban született Tarnówban. A publicista-esszéíró, filmrendező és waweli krónikás – felfedezőseivel – a történelmi ismeretterjesztés sajátos, egyéni formáját teremtette meg. Egykor a tévénezők sokaságát szögezte a képernyő elé *A múlt szennzációi* című sorozatával, amelynek minden adásában egy nagy történelmi felfedezéssel rukkolt elő. 1985-ben megjelent *Felfedezések kincsestára* című könyve, amely után elnevezték a lengyel Ceramnak. Hírnevét hazájában és a nagyvilágban az *Átkok, mikróbák és tudósok* című művével alapozta meg, amelyből, a legnehezebb időkben, 250 ezer példány kelt el, s kiérdemelte vele *A múlt riportere* kitüntető címet. 1987-ben negyedik lengyelként tagja lett a zártkörű New York-i The Explorers Clubnak, a felfedezők klubjának.

Pieczęć królewska św. Jadwigi

Stosunki polsko-węgierskie w czasach jagiellońskich 1490-1526

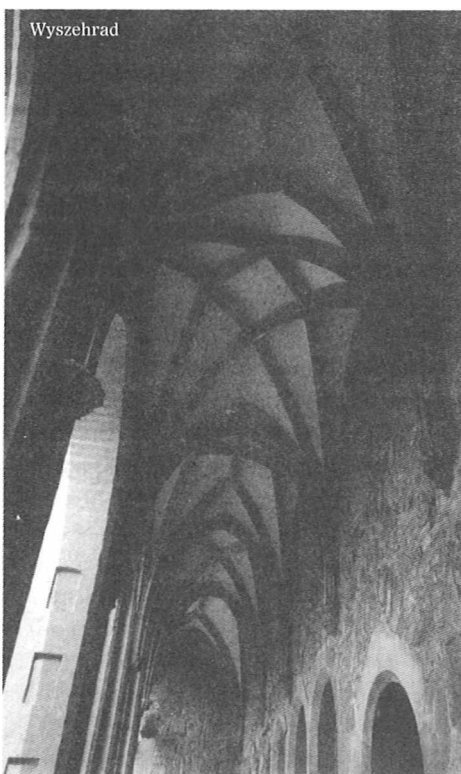
Lengyel-magyar kapcsolatok a Jagellók idején, 1490-1526

■ W przyjaznych i na ogół bezkonfliktowych stosunkach polsko-węgierskich w dawnych wiekach, szczególnie ożywienie i zacieśnienie wzajemnych kontaktów przyniosły te okresy, w których obydwa narody pozostawały pod panowaniem jednej dynastii. W późnym średniowieczu takich okresów było trzy: dwukrotnie czas unii polsko-węgierskich pod berłem Andegawenów i Jagiellonów w latach 1370-1382 i 1440-1444 oraz dłuższa epoka równoczesnego zasiadania na tronach Węgier i Polski członków dynastii Jagiellonów...

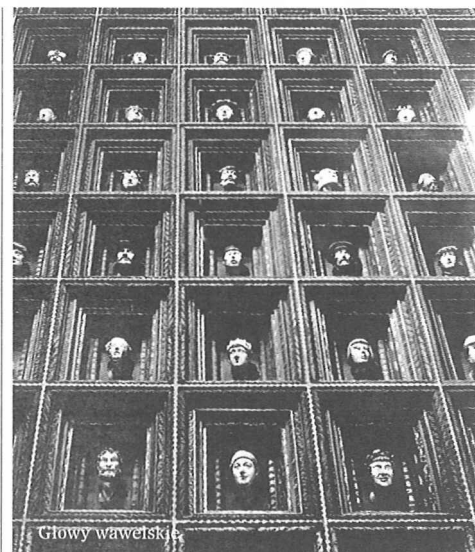
...Relacje polityczne między Polską a Węgrami na przełomie XV i XVI wieku zdeterminowane były nie tylko przez bezpośrednie interesy obu państw; kształtowała je przede wszystkim ogólna sytuacja międzynarodowa w Europie środkowo-wschodniej z incydentalnymi odniesieniami do wydarzeń na zachodzie i południu kontynentu. Polska i Węgry stały tu wobec dwu zagrożeń: ekspansji agresywnego Imperium Osmańskiego i rosnącej potęgi dynastycznej Habsburgów, aspirujących do sukcesji na Węgrzech po Jagiellonach. Te dwa wielkie problemy obok kilku innych drugorzędnych zdominowały politykę jagiellońską w ciągu całego omawianego okresu. Należy przy tym wskazać, że decyzje polityczne, jakkolwiek podejmowane były głównie przez panujących i ich najbliższe otoczenie, dążących poza nielicznymi wyjątkami momentami do zapewnienia maksymalnej solidarności w wystąpieniach Polski i Węgier na arenie międzynarodowej, to jednak były one także w dużym stopniu zależne od woli i aprobaty „narodu politycznego” tj. dążących coraz wyraźniej do udziału w rozstrzyganiu spraw ogólnopństwowych grup szlachty, magnaterii i wyższego duchowieństwa...

■ A régi századok baráti és általában véve konfliktusmentes lengyel-magyar kapcsolatai kiváltképpen megélnékültek és szorosabbá váltak azokban az időkben, amikor a két nép egy dinasztia uralma alá került. A késő középkorban három ilyen időszakot különböztetünk meg: az 1370-1382 és az 1440-1444 közötti perszonálunió időszakát az Anjouk, illetve a Jagellók jogára alatt, valamint a Jagellók egyidejű lengyelországi és magyarországi uralmának hosszabb periódusát.

Lengyelország és Magyarország politikai viszonyát a XV. és a XVI. század fordulóján nemcsak a két állam érdekei határozták meg, hanem mindenekelőtt a közép-európai helyzet, időnként a kontinens nyugati és déli részének eseményei. Magyarországnak és Lengyelországnak két nagy veszéllyel kellett szembenéznie ebben az övezetben: az oszmán birodalom előretörésével és a Habsburgok növekvő hatalmával, akik a Jagellók helyébe akartak lépni Magyarországon. Ez a súlyos fenyegetettség, egyéb másodrendű problémák mellett döntően befolyásolta a Jagellók politikáját egész uralkodásuk alatt. Mindemellett rá kell világítanunk arra, hogy főként a – néhány kivételtől eltekintve – a Magyarország és Lengyelország egységes nemzetközi fellépésére törekvő uralkodók és közvetlen környezetük tagjai bármennyire meghozták is a szükséges politikai döntéseket, ezek nagymértékben a „politikai nemzet”, vagyis az államügyek intézésében mindinkább részt venni szándékozó nemesi csoportok, a főrendek és a felső papság akarától függtek...

Wyszehrad

Głowy wawelskie

■ Prof. dr Krzysztof BACZKOWSKI urodził się w 1938 r. Ukończył studia historyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie w 1960 roku. Zatrudniony w Instytucie Historii tegoż Uniwersytetu od 1963 roku początkowo jako asystent, później adiunkt, docent, a od 1992 roku profesor uniwersytecki. W 1995 roku uzyskał tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego. Jest kierownikiem Zakładu Historii Powszechnej Średniowiecznej w Instytucie Historii UJ, członkiem korespondentem i sekretarzem II Wydziału Filozoficzno-Historycznego, Polskiej Akademii Umiejętności. Jest autorem książek: *Zjazd wiedeński 1515 r. Geneza, przebieg, znaczenie* (1975), *Walka Jagiellonów z Maciejem Korwinem o koronę czeską w latach 1471-1479* (1980), *Walka o Węgry 1490-1492* (1999), *Wielka Historia Polski, t. III 1370-1505* (1999) oraz ponad stu rozpraw i artykułów naukowych.

■ Dr. Krzysztof BACZKOWSKI profesor 1938-ban született, s a krakkói Jagelló Egyetem történelem szakán szerzett diplomát 1960-ban. Az egyetem Történettudományi Intézetében 1963-ban tanársegédként kezdte, adjunktusként, majd docensként folytatta, professzorrá 1992-ben nevezték ki. Három év múlva elnyerte a tudományos professzori címet. A Jagelló Egyetem Történettudományi Intézete egyetemes középkor-történeti osztályának vezetője, levelező tagja és titkára a Filozófiai-történeti Karnak, valamint a Lengyel Tudományos Akadémiának. Az alábbi könyvek szerzője: *Az 1515. évi bécsi kongresszus. Előzményei, lefolyása, jelentősége* (1975), *A Jagellók harca Korvin Mátyással a cseh koronáért 1471 és 1479 között* (1980), *Harc Magyarországiért 1490-92-ben* (1995), *Lengyelország története, III.kötet – 1370-1505* (1999), továbbá több mint száz tanulmány és tudományos cikk.

Dr. Székely György

Ludwik Węgierski i Władystaw Warneńczyk w okresie unii personal- nej w rejonie Karpat Magyar Lajos és Várnai Ulászló — perszónalunió a Kárpátokon innen és túl

■ ...Król Kazimierz nie miał potomka męskiego. Na tron polski wysunięto kandydatkę jego siostrzeńca, węgierskiego króla Ludwika. Śmierć króla Kazimierza w 1370 r. doprowadziła niemal do anarchii feudalnej, a to dlatego, że miejscowi Piastowie w Wielkopolsce i na Kujawach wystąpili z zadaniem objęcia tronu. Nie ulega wątpliwości, że związki sojusznicze rozbudowane przez Karola Roberta pomiędzy Węgrami i Polską od 1370 r. tj. chwili wybrania Ludwika I na króla Polski doszły do punktu szczytowego. Idealizować jednak jego panowania w Polsce nie byłoby wskazaniem, nie udało mu się bowiem zbudować imperium węgierskiego...

W odbywającej się w Krakowie koronacji Ludwika Węgierskiego, który wybrany został na miejsce Kazimierza, wziął udział sam arcybiskup Polski. Byli tam również biskupi, wysocy dostojnicy królewscy (odpowiednicy baronów), ale tylko niewielu przedstawicieli szlachty. A jednak koronacja kwalifikowała się do miana zgromadzenia stanowego. Chociaż panowanie Andegawenów w Polsce (1370-1386) było tylko epizodem, to jednak oznaczało wyższość władzy centralnej. To prawda, że w Polsce król Ludwik nie rządził osobiście. W jego imieniu w latach 1370-75 i w 1377 r. rządy sprawowała starsza pani, królowa matka, Elżbieta – córka polskiego króla Władysława Łokietka. Polska ocena rządów kobiecych utrudniła królowi Ludwikowi uchwalenie sukcesji tronu na linię żeńską (1374). Kiedy mimo wszystko Ludwik próbował zmodyfikować polskie prawo dynastyczne w interesie z góry możliwej do przewidzenia sukcesji na linię żeńską, znalazł się w konflikcie z radą królewską...

■ ...Kázmér királynak halálakor nem volt férfi utódja, ezért unokaöccsét, a magyar Lajos királyt jelölték. A lengyel trón megüresedésekor, 1370-ben, csaknem feudális anarchiát okozott az, hogy helyi Piastok trónigénnyel léptek fel Nagylengyelország és Kujávia tartományokban.

Kétségtelen, hogy a Károly Róbert által Magyarország és Lengyelország között kialakított kapcsolatok 1370-től, I. Lajosnak lengyel uralkodóvá választásával teljesedtek ki. Idealizálni mégsem lenne helyes lengyelországi uralmát, mert nem jött létre ezáltal kiterjedt magyar birodalom...

...A Kázmér helyére választott Magyar Lajos Krakkóban tartott koronázásán részt vett az érsek, s megjelentek püspökök, magasabb méltóságokat betöltő nemesek (a bárók megfelelői), de csak kevés nemes. Az esemény mégis rendi gyűlésnek minősült. Az Anjouk lengyelországi egyeduralma (1370-1386) csupán epizód volt ugyan, de a központi hatalom fölényét is jelentette. Igaz, Lajos nem személyesen kormányzott Lengyelországban. Az idős anyakirályné (Rófnai Ulászló lengyel király leánya) országlott helyette, 1370-75-ben és 1377-ben. A nőági kormányzás lengyel megismétlése nehezítette Lajos király nőági örökösödésének elfogadását (1374). Amikor ugyanis Lajos módosíttatni akarta a lengyel trónöröklési szabályokat az előrelátható nőági öröklés érdekében, szembekerült a királyi tanáccsal...

■ Dr. György SZÉKELY w latach 1942-46 studiował na Wydziale Prawa na Uniwersytecie im. Pétera Pázmánya. W 1943 r. uczył się w Instytucie Polskim u Zbigniewa Zaleskiego podstaw języka polskiego i literatury. Pracę dyplomową napisał na temat historii prawa. Od 1948 r. wykładał na uniwersytecie historię średniowieczną węgierską i powszechną. W 1973 r. został członkiem korespondentem Węgierskiej Akademii Nauk, a w 1985 r. członkiem zwyczajnym. W latach 1982-87 był dyrektorem generalnym Muzeum Historii Budapesztu. Jego główne prace: *Węgry i władza osmańska w XV-XVII wieku* (Budapeszt 1975, w jęz. francuskim) oraz *Grzegorz VII* (Budapeszt 1984). W 1959 r. wziął udział w konferencji archeologicznej miasta i objeździe terenu w Polsce. Uczestniczył w odsłonięciu tablicy pamiątkowej Bursa Ungarorum w Krakowie. W latach 1970-80. otwierał wystawy w Budapeszcie (Polskie skarby; Polskie książki naukowe; Kutyn).

Ludwik Węgierski,
portret Jana Matejki

Prowadził badania w archiwach Wrocławia i Krakowa, w uniwersyteckim archiwum rękopisów w Krakowie. Wiele prac naukowych o tematyce polsko-węgierskiej opublikował w latach 1964-2000 po węgiersku, polsku i w innych językach. W 1996 r. z rąk polskiego prezydenta otrzymał Krzyż Kawalerski Orderu Rzeczypospolitej Polskiej.

■ Dr. SZÉKELY György a Pázmány Péter Tudományegyetem jogi karán tanult 1942 és 1946 között. 1943-ban a Lengyel Intézetbe járt, ahol Zbigniew Zaleskinél tanulta a lengyel nyelv és irodalom alapjait. Disszertációját jogtörténeti témából írta meg. 1984 óta magyar és egyetemes történeti középkeleti előadásokat tart. 1973-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 1985-ben rendes tagja lett. A Budapesti Történeti Múzeum főigazgatója volt 1982 és 1987 között. Fő művei: *Magyarország és az oszmán uralom a XV-XVII. században* (Bp., 1975 franciául) és *VII. Gergely* (Bp., 1984). Városergészeti konferencián és terepbejáráson vett részt Lengyelországban 1959-ben. Felavatta a krakkói Bursa Ungarorum emléktábláját. A 70/80-as években budapesti kiállításokat nyitott meg (lengyel műkincsek; lengyel tudományos könyvek; Kutyn). Számos lengyel-magyar tárgyú tanulmánya jelent meg magyarul, lengyel és más idegen nyelven 1964 és 2000 között. 1996-ban a lengyel államfő kitüntette a Lengyel Köztársaság Érdemrendje lovagkeresztjével.

Polsko-węgierskie tradycje sakralne

Lengyel-magyar közös szakrális hagyományok

■ Sakralność w średniowieczu nie oddziela się od codziennego życia, od polityki.

Pierwsi nasi królowie starali się urzeczywistnić ziemską Republikę Chrystusową (Respublica Christiana).

Geneza polsko-węgierskich kontaktów sięga bardzo odległych czasów (schytia-sarmatia). Od czasu pisanych źródeł kontakty te bardzo się pogłębiły; o szerokich kontaktach świadczą fakty X wieku – czasy panowania księcia Gezy.

Nie jest rzeczą przypadku, że narody nasze w tym samym czasie przyjęły chrześcijaństwo (stały się ludem bożym), w tym samym czasie kształtowały państwowość, a jednocześnie formowały społeczność narodową. Wszystko to działo się w tej Europie Środkowej, gdzie skazanie na wzajemną pomoc (na polu wiary i w życiu świeckim jednak) i wielość sytuacji przymusowych, pomagają poznać się wzajemnie.

To skazanie na wzajemną pomoc – którego początki otacza mnóstwo mitów, legend i podań – wzmacnia, oprawia w ramy kościół i wiara w Boga, a więc sakralność.

Wygląda na to, że przy budowie zrębów państwowości przed tysiącem lat stoją również postacie i instytucje kościelne. Moglibyśmy powiedzieć nieco profanując, że na czele świętego przymierza dwóch narodów to one właśnie oświetlają drogę, one dają błogosławieństwo.

Np. zakon św. Benedykty, (pojawił się na ziemi naszych narodów) którego pierwszych zakonników trudno byłoby zgrupować według narodowej przynależności. Co moglibyśmy powiedzieć o jednym z członków zakonu, św. Astriku lub Atanazie, który był serdecznym przyjacielem Stefana, i którego ten ostatni uczynił najpierw opatem, a następnie arcybiskupem kalocsańskim. Wg niektórych źródeł Astrik był Polakiem (lub innym Słowianinem), a mimo to Stefanowi, a nie Bolesławowi przyznał koronę. Co więcej, w dużej mierze właśnie dzięki niemu korona trafiła na Węgry, a nie do Polski...

■ A szakralitás a középkorban nem különül el a mindennapi élettől, a politikától. Első királyaink a Respublica Christiana földi megvalósításán fáradoznak. A lengyel-magyar kapcsolatok eredete az idő homályába vész (schytia-sarmatia). Amióta írott forrásaink vannak, ez a kapcsolat elmélyült, bensőséges viszonyról árulkodik már Géza fejedelem idejében, a X. században is.

Nem véletlen, hogy népeink egyszerre lesznek kerszténnyé (Isten népévé), egy időben alapítanak államot, egyszerre formálódnak nemzetközösséggé. Történik mindez abban a Közép-Európában, ahol egymásra utaltságukat (egyházi és világi értelemben egyaránt) a kényszerhelyzetek sokasága segít kölcsösen felismerni. Ezt az egymásra utaltságot – melynek kezdeteit számos mítosz, monda és legenda övezi – az egyház és az egyistenhit, azaz a szakralitás megerősíti, keretbe foglalja. Az ezer évvel ezelőtti kezdeteknél is, úgy tűnik, egyházi személyek és egyházi intézmények állnak. Egy kissé profanizálva azt mondhatnánk, a két nép szent frigyénél ők tartják a gyertyát, vagy inkább ők adják az áldást.

Például a Szent Benedek Rend, melynek (népeink földjein felbukkanó) első szerzeteseit nehéz lenne nemzeti hovatartozás szerint csoportosítani (lusztrálni). Mit is mondhatnánk például a rend egyik tagjáról, Szent Asztrikról vagy Atanázról, István bizalmas barátjáról, aki őt előbb apáttá, majd kalocsai érsekké nevezte ki. Bizonyos források szerint Asztrik lengyel (vagy más szláv) származású volt, mégis Istvánnak hoz koronát. Mi több, nem kis részben neki is köszönhető, hogy a korona Magyarországra és nem Lengyelhonba kerül.

Opactwo benedyktyńskie w Pannonhalmu

■ Imre MOLNÁR

urodział się w 1956 r. w Ipolyság (Sahy) na terenie dzisiejszej Słowacji. Obecnie mieszka w Érde. Szkołę średnią skończył w Słowacji, natomiast uniwersytet – na Węgrzech.

W 1985 r. skończył na Uniwersytecie im. Loránda Eötvösa w Budapeszcie historię i literaturę, uzyskując dyplom nauczyciela, w 1986 r. otrzymał kolejny dyplom, tym razem na wydziale socjologii. W Instytucie Badawczym Węgrów zajmował się badaniem historii mniejszości węgierskiej w Czechosłowacji. Na ten temat napisał kilka książek.

Od 1994 r. kontynuował pracę naukowo-badawczą w Instytucie Środkowej Europy. Tu uzyskał tytuł doktora, a następnie tytuł kandydata nauk. Systematycznie wykładał gościnnie na ELTE, w Wyższej Szkole Kształcenia Dyplomatów jak również w Katolickiej Wyższej Szkole Pedagogicznej w Zsámbéku. Od 1998 r. pracuje jako polski referent w MSZ.

■ MOLNÁR Imre a mai Szlovákia területéhez tartozó Ipolyságon (Sahy) született 1956-ban. Érden lakik. Középiskoláit Szlovákiában, egyetemi tanulmányait Magyarországon fejezte be.

A Budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem magyar-történelem szakán 1985-ben, a szociológia szakon 1986-ban szerzett diplomát. A Magyarországtudató Intézetben a csehszlovákiai magyar kisebbség történetét kutatta. E témában több könyve jelent meg.

1994-től a Közép-Európa Intézetben folytatta tudományos munkáját. Itt szerezte meg a doktorátusi, majd a kandidátusi címet. Vendégtanárként rendszeresen előadásokat tartott az ELTE-n, a Diplomataképző Főiskolán, valamint a zsámbéki Katolikus Tanítóképző Főiskolán. 1998-tól lengyel referensként a Külügyminisztériumban dolgozik.

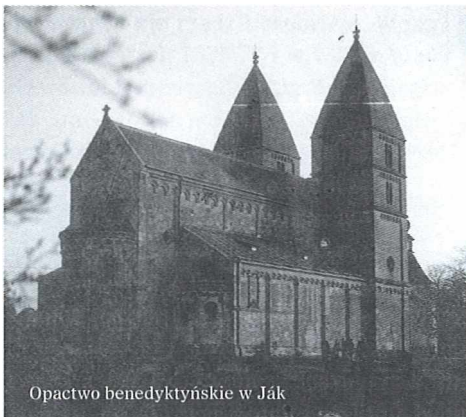
Dr Stanisław A. Sroka

Polacy na biskupstwach węgierskich w XV wieku

Lengyelek a magyar püspökségekben a XV. században

■ Od momentu poślubienia przez Karola Roberta Elżbiety Lokietkówny w 1320 roku stosunki polsko-węgierskie nabrały nowego znaczenia. Nie tylko wielu przedstawicieli dynastii piastowskiej, ale również duchowieństwo i szlachta podążali wówczas na Węgry, by tam poszukiwać dla siebie lepszej przyszłości. Dzięki pomocy królowej obejmowali różne, zarówno świeckie, jak i kościelne urzędy.

Śmierć królowej Elżbiety w 1380 roku ograniczyła rolę elementu polskiego w życiu politycznym i kościelnym Węgier. Napięcie Polaków na ziemi naszego południowego sąsiada nie ustało zupełnie, liczni bowiem rodacy widzieli szansę swojego życia w służbie dla króla Zygmunta Luksemburskiego. Na obszarze XV-wiecznych Węgier spotykamy jednak nie tylko nastawione przyjaźnie do króla rycerstwo, ale także osoby, które – korzystając niekiedy ze związków rodzinnych – robiły karierę w Kościele węgierskim. W swoim referacie prelegent przedstawia Polaków, którzy w XV wieku objęli na Węgrzech godności biskupie: Piotra Polaka, w latach 1399-1405 biskupa Nitry, Mikołaja syna Alberta, wybranego na początku XV wieku biskupem Siedmiogrodu, Ścibora ze Ściborza, krewnego słynnego Ścibora, wojewody Siedmiogrodu, który w latach 1410-1420 był biskupem w Egerze i wreszcie Macieja z Babiszyna, biskupa Siedmiogrodu w latach 1443-1461...

Opaćstwo benedyktyńskie w Ják

...Kariera kościelna trzech spośród czterech biskupów była możliwa dzięki Ściborowi ze Ściborza, który był prawą ręką Zygmunta Luksemburskiego. W tym kontekście symptomatyczne jest to, że po jego śmierci zaledwie jednemu Polakowi udało się w XV stuleciu wejść w skład węgierskiego episkopatu.

■ Károly Róbert és Elzbieta Lokietkówna 1320-ban megkötött házasságával tovább szélesedtek a lengyel-magyar kapcsolatok. Nemcsak a Piast dinasztia számos tagja, hanem papok és nemesemberek is elindultak az idő tájt Magyarországra, hogy ott a jobb érvényesülés lehetőségét keressék. A királyné segítségével sikerült is különféle világi és egyházi hivatalokhoz jutniuk. Erzsébet halála, 1380 után csökkent a lengyelek szerepe a magyar politikai és egyházi életben. Beáramlásuk azonban nem szűnt meg teljesen, sok lengyel lovag szolgált Zsigmondot. Rajtuk kívül papok is érkeztek déli szomszédaink hazájába, akiknek pályája – nemritkán családi összeköttetések révén – magasba ívelt a magyar egyházi szférában.

Az előadás négy püspöki méltóságot mutat be. Közülük Piotr Polak 1399 és 1405 között Nyitra, Albert fia Mikołaj a XV. század elején Erdély, Stibori Stibor – Stibor, a híres erdélyi vajda rokona – 1410 és 1420 között Eger, végül Labiszyni Maciej 1443 és 1461 között Erdély főpásztora volt...

A négy főpap közül három Stibori Stibornak, Zsigmond jobb kezének köszönhetette pályája felívelését. Ehben az összefüggésben tünet értékű, hogy halála után mindössze egy lengyel jutott be a XV. században a magyar püspöki karba.

■ Dr Stanisław A. SROKA (lat 33), adiunkt w Instytucie Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Specjalizuje się w badaniach z zakresu historii średniowiecznych Węgier oraz kontaktów polsko-węgierskich. Jego badawcze zainteresowania związane z Węgrami narodziły się podczas dwóch dłuższych pobytów stypendialnych w Budapeszcie, w 1991 roku w Eötvös Kollégium i w 1992 roku w Instytucie Europy. W 1995 roku uzyskał doktorat na podstawie rozprawy *Kariery Piastów śląskich na Węgrzech w XIV wieku*, obecnie finalizuje rozprawę habilitacyjną poświęconą Polakom na Węgrzech w latach 1387-1444. Z zakresu badanej problematyki opublikował około 70 prac, w tym

kilkanaście książek i broszur, m.in. po węgiersku *A magyar Anjouk családi története*. Od kilku lat wydaje też polskie dokumenty średniowieczne przechowywane w archiwach dawnego Królestwa Węgierskiego. Do tej pory ukazały się dwa tomy źródeł, tom trzeci ujrzy światło dzienne za dwa lata. Zainteresowania Węgrami owocują też działalnością społeczną. Od kilku lat jest prezesem Towarzystwa Przyjaciół Narodów Europy Środkowej, które wydaje periodyk *Proglas* poświęcony tematyce środkowoeuropejskiej.

■ Dr Stanisław A. SROKA 1967-ben született, a krakkói Jagelló Egyetem Történettudományi Intézetének adjunktusa. A magyar középkor és a lengyel-magyar kapcsolatok kutatásával foglalkozik. Szakterületére akkor ébredt fel benne az érdeklődés, amikor 1991-ben az Eötvös Kollégiumban, majd 1992-ben az Európa Intézetben hosszabb időt töltött ösztöndíjaként. Doktori címét 1995-ben nyerte el *A sziléziai Piastok a XIV. századi Magyarországon* című dolgozatával, s hamarosan habilitál az 1387-1444 között Magyarországra került lengyelek történetének feldolgozásával. Mintegy hetven tudományos munkát írt, közöttük *A magyar Anjouk családi történetét*. Közreadott két kötetet a régi magyar királyi levéltárak középkori dokumentumaiból, a harmadik két év múlva jelenik meg. Néhány éve a Közép-európai Népek Baráti Társaságának elnöke, amely kiadja a közép-európai tematikának szentelt *Proglas* folyóiratot.

Dr. Kapronczay Károly

Polsko-węgierskie kontakty lekarskie w okresie średniowiecza i renesansu

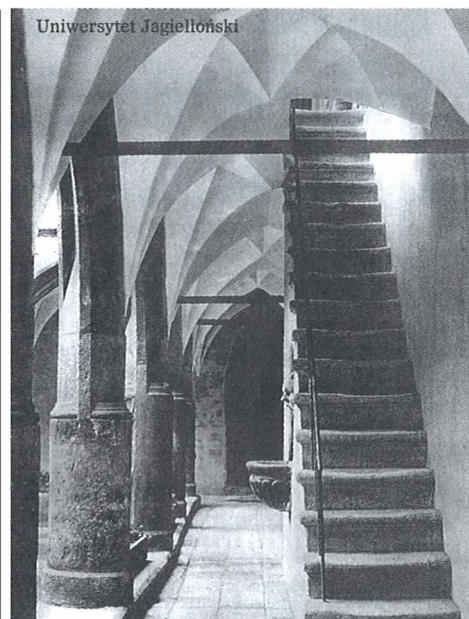
Magyar-lengyel orvosi kapcsolatok a középkorban és a reneszánszban

■ Okresem najbogatszym w kontakty lekarskie węgiersko-polskie jest XIV – XV wiek. Początek dał dwór Ludwika I Wielkiego (Ludwika Węgierskiego) i powstanie uniwersytetu krakowskiego. W tym czasie na uniwersytecie w Krakowie znajdujemy dużą liczbę studentów i wykładowców pochodzenia węgierskiego. Oczywiście na ten fakt historiografia węgierska już dawno zwróciła uwagę. Konieczność szkolenia za granicą była spowodowana tym, że poza nielicznymi – w większości nieudany – próbami, na Węgrzech nie było stałe działającej i będącej na wysokim poziomie uczelni. Król Ludwik I utworzył w 1367 r. uczelnię w Pécs, zorganizowaną na wzór istniejącej w Bolonii, na którą zapraszano profesorów z Włoch. Niestety, szybko zaprzestała swej działalności.

Także charakter przejściowy miała pierwsza szkoła wyższa założona w 1389 r. przez

króla Zygmunta w Budzie (Óbudzie). Dokładnie w sto lat po utworzeniu uczelni w Pécs, założono w 1467 r. w Bratysławie Akademię Macieja (Academia Istropolitana). Ale i ona nie była długotrwała, pomimo, że działało w niej wielu wybitnych naukowców, w tym także wykładowców polskich. Młodzież węgierska zdobywała więc wyższe wykształcenie na uczelniach zagranicznych. W wiekach XIV i XV obok uczelni we Włoszech znaczącą rolę w kształceniu inteligencji odegrała uczelnia wiedeńska, szczególnie ze względu na bliskość geograficzną. Na tę uczelnię studenci węgierscy uczęszczali od 1366 r. i tam też w tym samym roku utworzyli Natio Ungarorum jako czwartą narodowość uczelni. Trzeba tu zaznaczyć, że do tej narodowości, już od rozpoczęcia jej działalności dołączyli polscy studenci, dzięki czemu archiwum Natio Ungarorum jest ważnym źródłem historii kultury i medycyny polskiej.

■ A magyar-lengyel orvosi kapcsolatok leggazdagabb időszak a XIV-XV. század volt. Kialakulásuk I. Lajos lengyelországi uralkodásával és a krakkói egyetem megalapításával kezdődött el. Ebben az időszakban viszonylag nagy számban találunk magyarországi hallgatókat és előadókat Krakkói egyetemen. Ezt a magyar történetírás már régóta számon tartja. A magyarok külországi tanulását az ebbe szükségessé, hogy hazájukban – egy-egy, többnyire erőteljes egyetemalapítási kísérlettől eltekintve – nem volt magas színvonalú felsőfokú oktatás. I. Lajos, bolognai mintára, Pécsen alapított ugyan egyetemet, amelyre olasz professzorokat is meghívtak, de ez nem volt hosszú életű. Átmenetinek bizonyult az 1389-ben Zsigmond által alapított első budai (óbudai) főiskola is. Kereken száz évvel a pécsi egyetem megalapítása után, 1467-ben – Mátyás uralkodása alatt – nyitotta meg kapuját a pozsonyi Academia Istropolitana, s bár kiváló tudósok, köztük lengyelek, oktatták diákjait, színen csak rövid időt ért meg. A magyar ifjak tehát külföldi egyetemeken szerezték meg a magasabb műveltséget. A XIV-XV. században az itáliai egyetemek mellett különösen a bécsi egyetemnek jutott fontos szerep értelmiségünk képzésében. Ezt az egyetemet a magyar diákok 1366-tól látogatták, s már az első évben megalapították a natio Ungarorumot, mint az egyetem negyedik nemzetét. Már a kezdet kezdetén csatlakoztak hozzájuk lengyel diákok is, s így a natio Ungarorum iratanyaga a lengyel művelődés- és orvostörténet egyik fontos forrása is.

■ Dr. KAPRONCZAY Károly urodził się w 1941 r. Historyk. W 1968 r. ukończył studia na Uniwersytecie im. Loránda Eötvösa na wydziale historyczno-bibliotekoznawczo-archiwalnym. W 1992 r. doktoryzował się. Od 1969 r. jest pracownikiem Biblioteki i Archiwum w Muzeum Historii Medycyny im. Semmelweisa, a od 1985 zastępcą dyrektora. W 2000 r. został dyrektorem naczelnym. Interesuje się sprawami węgiersko-polskimi, historią kultury i medycyny. Z tego zakresu napisał 14 książek, około 500 rozpraw naukowych i 400 popularnonaukowych. Jest członkiem wielu krajowych i zagranicznych towarzystw naukowych, redaktorem naczelnym *Więści Historii Medycyny*, zastępcą redaktora naczelnego pisma *Rzeczywistość* (Valóság) i członkiem komitetów redakcyjnych wielu czasopism. W 1989 r. otrzymał odznaczenie „Zasłużony dla Polskiej Kultury”, a w 1999 r. Krzyż Kawalerski RP.

■ Dr. Kapronczay KÁROLY történész 1941-ben született Budapesten. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem történelem-könyvtár-levéltár szakán végzett 1968-ban, s 1972-ben doktorált. 1969-től a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum Könyvtár és Levéltár munkatársa, 1985-től főigazgatóhelyettese, 2000-től főigazgatója. Érdeklődési köre a magyar-lengyel kapcsolatok, a művelődés- és orvostörténet. Eddig tizen-négy könyve, mintegy félezer tudományos közleménye s négyszáz ismeretterjesztő írása jelent meg. Több hazai és külföldi tudományos társaság tagja, az *Orvostörténeti Közlemények* főszerkesztője, a *Valóság* helyettes főszerkesztője, több folyóirat szerkesztőbizottsági tagja. 1989-ben a Lengyel Kulturáért kitüntetettje, 1999-ben megkapta a Lengyel Köztársaság Érdemrendje lovagkeresztjét.

Klęska pod Mohácsem i jej następstwa w poezji humanisty Klemensa Janickiego Mohács és következményei a humanista Klemens Janicki költészetében

■ Polska społeczność już wcześniej z uwagą śledziła działania wojskowe Turków, a tutejsi humaniści niejednokrotnie ponagłali do zjednoczenia się Europy przeciwko nim. A mimo to klęska pod Mohaczem potrzebna była po to, by Polacy mogli uświadomić sobie grożące niebezpieczeństwo tureckie. Wszak na polu walki śmierć poniósł potomek Jagiellonów, Ludwik II i Turcy swobodnie mogli niszczyć sąsiada Polski. Jest rzeczą powszechnie znaną, że pośrednictwo Hieronima Łaskiego odegrało decydującą rolę w zawarciu pokoju turecko-polskiego, i że István Brodarics na prośbę króla Zygmunta napisał swe dzieło. Z podobnym współczuciem społeczeństwo polskie przyjęło zajęcie Budy, okupację turecką i ucieczkę królowej Izabeli z niemowlęciem Zygmuntem Jánosem (na pół polskim władcą!).

Ślady tego współczucia można odnaleźć w zachowanych utworach literackich. W XVI wieku wielu poetów zwracało uwagę – choćby w drobnych formach – na pustosze-

nie Węgier przez Turków. Nie jest rzeczą przypadkową, że właśnie w Krakowie w 1544 r. ukazał się zbiór zatytułowany *Pannoniae luctus*, zawierający pisane na ten temat wiersze po łacinie poetów z krajów środkowoeuropejskich. Ale niemal jeszcze w czasie wydarzeń piszący po łacinie znakomity polski poeta renesansowy, Klemens Janicki poświęcił pustoszeniu Węgier całą elegię i poważne części dwóch innych jak również kilka epigramów.

■ A török hódításokat már korábban nyomon követték a lengyelek, s az ottani humanisták is nemegyszer sürgették az európai összefogást ellenük. Mégis a mohácsi katasztrófára volt szükség, hogy a lengyel-ség ráébredjen a török veszedelem fenyegető voltára. Hiszen a Jagelló-sarj II. Lajos halálát lelta a csatamezőn, s a török szabadon dúlhatta Magyarországot, Lengyelország déli szomszédját. Köztudomású, hogy Hieronim Łaski döntően közreműködött a török-magyar béke megkötésében, s hogy Brodarics István is Zsigmond király felkérésére írta meg híres művét. Hasonló részvétellel kísérték a lengyelek Buda elfoglalását, a török hódoltság kialakulását, Izabella királyné és a (félíg lengyel uralkodónak számító) csecsemő János Zsigmond menekülését.

Ennek az együttérzésnek kifejezést adtak irodalmi művekben is. A XVI. században számos költő hívta fel a figyelmet – akár apró utalás formájában is – a magyarországi török pusztításokra. Nem véletlen, hogy éppen Krakókban jelent meg 1544-ben a *Pannoniae luctus* című gyűjtemény, amely több közép-európai költő e témájú, latin nyelvű verseit tartalmazza. Ám még az eseményekkel szinte egy időben teljes elégiát és két másik jelentős részét, valamint több epigrammát szentelt Magyarországot pusztulásának a legkiválóbb latin nyelven író lengyel reneszánsz poéta, Klemens Janicki is.

Zbiorowa mogiła poległych pod Mohácssem

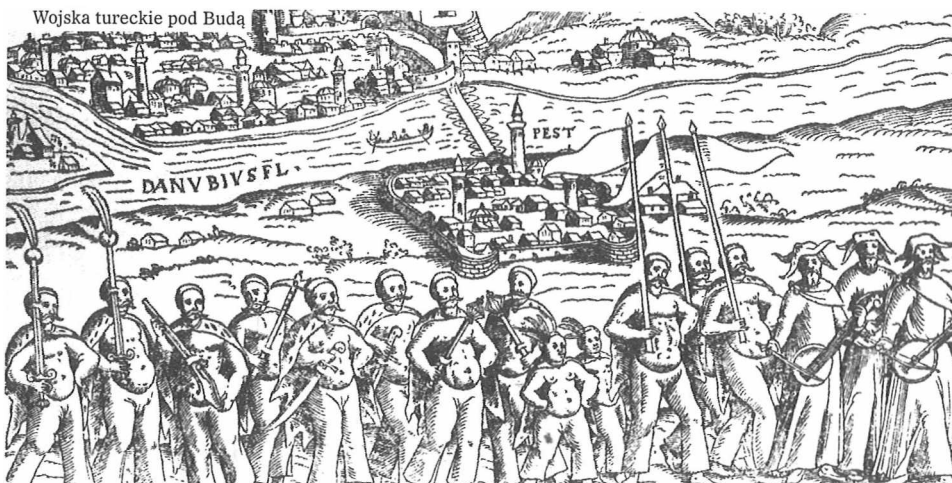

■ PETNEKI Noémi urodziła się w 1978 r. w Budapeszcie. Obecnie jest studentką V roku filologii klasycznej i III roku filologii polskiej na Uniwersytecie im. Loránda Eötvösa w Budapeszcie.

W 1998 r. przebywała na półrocznym stypendium na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie brała udział w zajęciach na wydziale filologii polskiej i filologii klasycznej.

Na filologii klasycznej w Budapeszcie pisze pracę dyplomową pod kierunkiem profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego, Andrzeja Borowskiego na temat życia i twórczości poety renesansowego Klemensa Janickiego. Zajmuje się też przekładami literatury.

■ PETNEKI Noémi 1978-ban született Budapesten. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának ötödéves latin szakos, illetve harmadéves lengyel szakos hallgatója. 1998-ban féléves részképzésen vett részt a krakkói Jagelló Egyetemen, ahol mind a polonisztika, mind a klasszika filológia szakon hallgatott előadásokat. Szakdolgozatát a budapesti latin szakon Klemens Janicki reneszánsz költő életéről és munkásságáról írja, témavezetője Andrzej Borowski, a krakkói Jagelló Egyetem professzora. Műfordítással is foglalkozik.

Wojska tureckie pod Budą

Prócz omówionych już tematów przygotowane zostały następujące referaty:

Az itt közreadott témákon kívül a következő előadások hangzanak még el:

Dr Mieczysław Wieliczko:	Miasta spiskie: „cierń” czy „brama”
Szepesi városok: „tövis” vagy „kapu”
Dr Szokolay Katalin:	Węgiersko-polskie kontakty w okresie kształtowania się państwowości obydwu krajów
Magyar-lengyel kapcsolatok az államiság alakulásának idején
Ks. Maciej Józefowicz:	Św. Kinga w polskiej i węgierskiej historii
Szent Kinga a lengyel és a magyar történelemben

SYLWETKI PRELEGENTÓW

■ **Dr Mieczysław WIELICZKO** (1935) wielokrotnie uczestniczył w konferencjach naukowych w uniwersyteckich ośrodkach Węgier. Napisał pierwszą po wojnie monografię *Polacy na Węgrzech* (1977), wyda-

ną rok później w skrócie w języku węgierskim. Jest autorem ponad 40 publikacji naukowych dotyczących dziejów Polaków na Węgrzech i stosunków polsko-węgierskich, takich jak: *Oświata i szkolnictwo polskie na Węgrzech* (1980), *Jan III Sobieski a powstanie Imre Thökölyego* (1983), *Generał Władysław Sikorski a wychodźstwo polskie na Węgrzech i opozycja węgierska w latach 1939-1943* (1987), *József Antall /1896-1974/* (1988), *Ksiądz Wincenty Danek /1870-1945/* (1996), *Źródła legendy polskiej generała Józefa Bema* (1999).

■ **Dr Mieczysław WIELICZKO** 1935-ben született. Számos tudományos tanácskozáson vett részt magyarországi egyetemi központokban. Szerzője a háború utáni első, *Lengyelek Magyarországon* (1977) című monográfiának, amely egy évvel később rövidített, magyar nyelvű változatban is megjelent. Szerzője még ezenkívül több mint negyven, a magyarországi lengyelség és a lengyel-magyar kapcsolatok történetét tárgyaló tudományos cikknek. Néhány cím közülük: *A magyarországi lengyel oktatás és iskolaügy* (1980), *Jan Sobieski és a Thököly-felkelés* (1983), *Władysław Sikorski tábornok, a magyarországi lengyel menekültügy és a magyar ellenállás 1939-1943-ban* (1987), *Antall József /1896-1974/* (1988), *Wincenty Danek plébános /1870-1945/* (1996), *József Bem tábornok lengyel legendájának forrásai* (1999).

■ **Prof. dr SZOKOLAY Katalin** született 1929 r. w Rimaszombat (dawniej Czechosłowacja). Wykształcenie średnie uzyskała w Budapeszcie. Studia rozpoczęła w Budapeszcie na Uniwersytecie Pétera

Pázmánya (później nazwa została zmieniona na Uniwersytet im. Lóránda Eötvösa). Od stycznia 1950 r. studiowała jako stypendystka na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego. 8 października 1952 r. otrzymała tytuł magistra filozofii. Po powrocie do kraju była asystentem, później docentem Uniwersytetu im. Lóránda Eötvösa.

W 1963 r. obroniła pracę doktorską pt. *Sprawa polska w czasach I wojny światowej w Monarchii Austro-węgierskiej*, która ukazała się drukiem w 1965 r. Druga książka – *A jednak w getcie wybuchło powstanie* – ukazała się w 1983 r.

W 1983 r. otrzymała tytuł profesora. Opublikowała trzy książki, ponad 200 studiów, wiele artykułów na temat historii polskiej, przyjaźni polsko-węgierskiej, kontaktów rządu Władysława Sikorskiego z Węgrami, itp.

W roku 1996 ukazała się jej monografia *Historia Polski*. Jej drugie, uzupełnione wydanie wydano już dwa miesiące później i cały nakład został wyczerpany w ciągu miesiąca.

W 1996 r. została odznaczona Krzyżem Oficerskim Orderu Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej.

■ **Dr. SZOKOLAY Katalin** egyetemi tanár 1929-ben született Rimaszombatban (az egykori Csehszlovákiában). Budapesten érettségizett, majd a Pázmány Péter, a későbbi Eötvös Loránd Tudományegyetemen tanult. 1950-ben ösztöndíjasként a Varsói Egyetem történelem szakán folytatta tanulmányait. 1952 októberében

filozófia-szakot is végzett. Hazatérve az Eötvös Loránd Tudományegyetemen tanársegéd, utóbb docens.

A lengyel ügy az *Osztrák-Magyar Monarchiában az első világháború idején* című doktori értekezését 1963-ban védte meg, s az 1965-ben nyomtatásban is megjelent. Második könyve, az *És a varsói gettó felkelt* 1983-ban, a harmadik pedig, *Lengyelország története* 1996-ban látott napvilágot. Ennek bővített változatát két hónap múlva újra kiadták, s összes példánya egy hónap alatt elfogyott.

1983-ban profeszori címet kapott. Három könyve mellett több mint kétszáz tanulmányt és számos cikket írt a lengyel történelemről, a lengyel-magyar barátságról, a Sikorski-kormány és Magyarország kapcsolatáról. 1996-ban kitüntették a Lengyel Köztársaság Érdemrendje tisztikeresztjével.

■ **Ks. Maciej JÓZEFOWICZ** született 1952-ben Legnicy. Jégó babcia byla rodowitą budapesztenkă. Od niej i od matki nauczył się języka węgierskiego. W maju 1975 roku po ukończeniu Seminarium Duchownego we Wrocławiu

otrzymał święcenia kapłańskie. Przez jeden rok od 1989 do 1990 roku pracował w Kościele Polskim w dzielnicy Kőbánya, gdzie nie tylko pełnił służbę duchową, ale i zaczął pierwsze prace remontowe kościoła. Znalazł wówczas wiele cennych pamiątek jeszcze z czasów ks. Wincentego Danki oraz dokumentów dotyczących historii kościoła. Obecnie po ukończeniu historii sztuki w Budapeszcie i studium podyplomowego na Uniwersytecie Jagiellońskim z muzealnictwa pisze pracę doktorską na temat historii Kościoła Polskiego w Budapeszcie. Od 1992 roku pracuje jako administrator plebanii w Vecsés.

■ **Maciej JÓZEFOWICZ** 1952-ben született Legnicában. Nagymamája tősgyökeres budapesti volt. Tőle és édesanyjától tanult meg magyarul. 1975-ben, a wrocławii Papi Szeminárium elvégzése után szentelték pappá. 1989-1990-ben a kőbányai lengyel templom lelképásztora volt, s elkezdte a szentély felújítását. Ennek során igen sok, Wincenty Danek idejéből származó tárgyi és írásos emlékre bukkant. Jelenleg, elvégezvén a budapesti művészettörténeti szakot és a krakkói Jagelló Egyetem muzeológus szakát, a budapesti Lengyel Templom történetét feldolgozó doktori disszertációját írja. 1992 óta Vecsésen plébános.

SZÉKESFEHÉRVÁR W ŚREDNIOWIECZU

Kaplica św. Anny

■ Székesfehérvár jest jednym z miast węgierskich, które obok Esztergomu, Veszprému i Budy – odegrało dużą rolę w budowie i umacnianiu państwa w okresie średniowiecza. Szerokie kontakty dynastii panujących wówczas na Węgrzech i w Polsce spowodowały, że w kronikach historycznych miasta wspomina się osoby polskiego pochodzenia oraz takie, o których napisano wiele stron w polskiej historii dotyczącej tamtego okresu.

Założycielem miasta – a raczej wówczas grodu – był książę Géza, który przyjmując chrześcijaństwo w 972 roku, w najwyższym punkcie wyspy otoczonej moczarami wybudował kościół i siedzibę książęcą, wyrażając wolę, by tu znajdowało się miejsce jego wiecznego spoczynku. Budowę miasta kontynuował jego syn Stefan, pierwszy król Węgier. W początkach XI wieku wybudował on wspaniałą na ówczesne czasy – pod względem wielkości i wystroju – bazylikę pod wezwaniem Marii Dziewicy. Przez

całe prawie średniowiecze była ona miejscem koronacji i nekropolią wielu węgierskich władców. Odbłyło się w niej 37 koronacji i 15 pogrzebów królewskich.

Jak wynika z przekazów historycznych, wśród średniowiecznego społeczeństwa żywe było przekonanie, że tylko taka osoba mogła być uznana za węgierskiego króla, której wręczono świętą koronę. Koronacji dokonywał arcybiskup Esztergomu, a sam jej akt odbywał się w Székesfehérvárze. Brak spełnienia jednego z tych warunków był przyczyną wielu komplikacji i kłopotów. Bazylika była więc nie tylko miejscem kultu religijnego, ale chrześcijańskim symbolem węgierskiego królestwa. W niej przechowywano królewskie insygnia, skarby i relikwie.

W Székesfehérvárze corocznie odbywały się spotkania znaczących przedstawicieli ówczesnej społeczności, podczas których dokonywano przeglądu i oceny przestrzegania zasad sprawiedliwości i obowiązują-

cych praw. Te tzw. dni prawa („törvénynapok”) – mogą być dzisiaj uważane za pierwowzór węgierskiego parlamentaryzmu. Lata 1141-1241 były okresem rozkwitu i rozbudowy grodu. Podczas panowania Béli III odnowiono bazylikę i wybudowano wiele innych obiektów, w tym także na podgrodziu. Miało tu swe siedziby kilka zakonów (dominikanie, franciszkanie). Znalazło w nich schronienie wielu pielgrzymów wędrujących w tamtych latach do Ziemi Świętej.

Trudny dostęp do miasta (wspomniane już moczary i bagna, po których dzisiaj nie ma już śladu) – stanowił naturalną przeszkodę w oblężeniu grodu zarówno przez Tatarów w 1242 roku, jak i Turków w 1543 roku. Należy zaznaczyć, że Turcy zajęli miasto dopiero 17 lat po klęsce pod Mohácssem i 2 lata po ostatecznym zajęciu Budy. Miasto przez 144 lata (z przerwą w latach 1601 – 1602) było w rękach Turków, stanowiących wtedy zagrożenie dla całej Europy. Lata

Fragment rzeźby gotyckiej z XV w.

Etymologia nazwy miasta

■ Niezwykle trudna do wymówienia dla cudzoziemca nazwa miasta Székesfehérvár, nie zawsze była używana w przeszłości. W dokumencie króla Stefana o ustanowieniu biskupstwa w Veszprém (1001 lub 1002 rok) pojawia się łacińska nazwa ALBA CIVITAS, czyli Biały Gród (Fehérvár). Do połowy XII wieku słowo „civitas” oznaczało gród i dopiero później także miasto. Dlatego gród otrzymał nazwę

biały? Według jednych, dla podkreślenia jego szczególnego znaczenia, gdyż dawniej słowo „fehér” oznaczało także książęcy, szlachecki, przewodni, ważny. Według innych dlatego, że mury obronne grodu były wykonane z białego kamienia (na początku XI wieku wały obronne były jednak umocnione palami drewnianymi, a nie blokami kamiennymi).

W łacińskich dokumentach spotyka się także inne nazwy grodu: CASTRUM ALBA czy URBS ALBA (Białe miasto). Od XIII wieku coraz częściej pojawia się nazwa

ALBA REGIA (Białe Królewskie). W źródłach niemieckich spotykane nazwy to: Wzenburch, Wizenburg czy Veymzburg. W słowiańskich źródłach spotykamy Belegrave, Bellegrava lub Belegraba, w tureckich: Usztulni Belgrad lub Üsztolni Belgrad.

Około 1019 roku, król Stefan nazywa gród Fehérvár (regalis sedis civitate que dicitur Alba) „królewskim miastem tronowym” („Király székváros”). W języku polskim więc, Székesfehérvár – to po prostu: Białogród Tronowy lub Białogród Królewski.

panowania tureckiego połączone z grabieżami i rozbojem doprowadziły do upadku miasta. Niewiele pamiętek z dawnej, średniowiecznej świetności miasta dostrzeżono do dzisiejszych czasów.

Jak już wspomniano poprzednio, z początkiem historii miasta związanych jest szeregi postaci polskiego pochodzenia, lub odgrywających znaczącą rolę w polskiej historii. Mimo braku jednoznacznych dowodów, można z dużym prawdopodobieństwem założyć, że pod koniec X wieku przebywała w grodzie Adelajda, siostra polskiego księcia Mieszka I, żona księcia Gézy, znana na Węgrzech jako „Biała Kniężniczka”. Wiadomo także, że na dworze tego księcia kilkakrotnie przebywał czeski biskup św. Wojciech, postać związana z historią początków polskiego państwa.

Pierwszym pochowanym w bazylice (1031 rok) był syn tegoż króla – Imre (Emeryk), znany w Polsce z pielgrzymek do grobu św. Wojciecha w Gnieźnie i założyciel opactwa benedyktynów na Łysej Górze. To on ofiarował klasztorowi relikwie św. Krzyża, które jego ojciec otrzymał od cesarza bizantyjskiego.

Wielkim wydarzeniem w historii Węgier i bazyliki była kanonizacja i wyniesienie do godności świętych, wspomnianego już króla Stefana i jego syna Imrego. Miało to miejsce w roku 1083, za panowania króla Władysława („prawie Polaka” – jak pisał o nim kronikarz Gall Anonim), później również uznanego świętym, syna Béli I i Ryczezy (córkę Mieszka II). Popiersie tego wychowanego w Polsce, koronowanego w bazylice (1077), jednego z najznakomitszych węgierskich królów i patrona węgierskiej Polonii – zdobi jedną z głównych ulic dzisiejszego Székesfehérváru.

W średniowiecznej bazylice Fehérváru odbywały się również „polskie śluby” i koronacje. W roku 1060 odbyła się koronacja wymienionych wyżej rodziców św. Władysława. 230 lat później, András III – ostatni król z dynastii Arpadów – wziął ślub z Fennoną, córką księcia kujawskiego Zie-

Székesfehérvár dzisiaj:

- 104 tys. mieszkańców miasta i 420 tys. mieszkańców województwa Fejér, którego jest stolicą
- miasto młodzieży i rozwiniętego szkolnictwa
- Centrum Środkowego Regionu Zadunajskiego
- dynamicznie rozwijający się region przemysłowy, w którym wytwarzają swoje wyroby tak znane firmy światowe jak: IBM, Philips, Ford, Alcoa, Nokia, itd. W ostatnim 10-leciu w regionie zainwestowano prawie 2 mld dolarów zagranicznego kapitału.
- prężny ośrodek kulturalny
- miasto utrzymujące bratnie kontakty z Opołem. Podobne kontakty z polskimi miastami utrzymują i inne miejscowości regionu: Enying z Brzegiem, Soponya z miejscowością Zwierzyniec, Aba z gm. Werbkowice, Pákozd z Węgierską Górką.
- miasto, w którym 28 kwietnia 2000 roku obradowało 11 prezydentów krajów Środkowej Europy (w tym także prezydent Polski)
- miejsce zamieszkania około 40 mieszanych rodzin polsko-węgierskich
- miasto, w którym od 12 lat działa Klub Polonia
- miasto, w którym w 1998 roku wybrano Samorząd Mniejszości Polskiej

momysła. Z Karolem Robertem – pierwszym Andegawenem na tronie węgierskim, w bazylice brały ślub aż dwie polskie księżniczki: Maria Cieszyńska (cóрка księcia śląskiego Kazimierza, 1310) i Elżbieta Łokietkówna (1320). Ostatni „królewski ślub” w Székesfehérvárze miał miejsce w 1539 roku, kiedy to król Jan Zapolya (Szapolyai János) poślubił Izabelę, córkę polskiego króla Zygmunta Starego.

W Fehérvárze na króla Węgier koronowano Ludwika Węgierskiego (Nagy Lajos 1342) – późniejszego króla Polski, Władysława Warneńczyka (Jagelló Ulászló - 1440), a także syna Kazimierza Jagiellończyka Władysława (II. Ulászló - 1490) oraz – dwukrotnie – jego syna Ludwika II (II. Lajos 1508 i 1516).

Bazylika stała się też miejscem spoczynku członków rodzin królewskich. Tu pochowano Marię Cieszyńską (1317) i Ludwika Węgierskiego (1382). Jego pogrzeb odbył się w zbudowanej przez niego kaplicy

grobowej, w której sam grobowiec był kopią budowli znajdującej się w kaplicy Kazimierzowskiej na Wawelu i pomnikiem chwały fundatora. Grób i kaplica zostały doszczętnie splądrowane i ograbione przez Turków w 1568 roku.

W związku z funkcją i rolą jaką Székesfehérvár pełnił w średniowieczu, w mieście często przebywali możnowładcy i wybitne osobistości życia politycznego i społecznego z innych państw. Między innymi w roku 1412 przebywał tu na zaproszenie króla Węgier Zygmunta Luksemburczyka (Luxemburgi Zsigmond) król Polski, Władysław Jagiełło.

Przedstawione wyżej fakty dowodzą, że za panowania Piastów, Arpadów, Andegawenów i Jagiellonów wiele więzi łączyło królewskie miasto Székesfehérvár i Polskę. Należy się cieszyć, że więzi te nie zostały z upływem lat zerwane. Wręcz przeciwnie – są one kontynuowane i umacniane również i dzisiaj.

WYSZEHRAD

■ Położone w zakolu Dunaju miasto szczy- ci się wielką przeszłością historyczną. Już w czasach króla św. Stefana zbudowano tu- taj zamek żupana, będący siedzibą komi- tatu. Po najeździe tatarskim król Béla IV, pragnąc zatrzymać ewentualny nowy na- jazd ludów mongolskich zaczął tutaj budo- wać zamek obronny, wieżę mieszkalną dol- nego zamku i wieżę wodną. Król Karol Ro- bert Andegawński (1308-1342), który po- ślubił księżniczkę Elżbietę, córkę polskie- go króla Władysława Łokietka, na stolicę kraju wyznaczył Wyszehrad, budując tu ogromny pałac królewski. Częstym go- ściem w pałacu był brat Elżbiety, Kazimierz Wielki, wykazujący nadmierne zaintere- sowanie kobietami. W czasie jednego ze swych poselstw na Węgry w 1329 r., gdzie miał zabiegać o pomoc dla Polski w jej wojnie z Krzyżakami, stał się sprawcą skandalu. Uwiódł on ponoć Klärę Zách, której ojciec, możnowładca węgierski w akcie zemsty i rozpaczyci rzucił się na królową Elżbietę i obciął jej mieczem palce u ręki. Opisał tę historię następnie János Arany w balladzie „Zách Klára”.

W Wyszehradzie miały miejsce zjazdy z udziałem króla Karola Roberta, króla Czech Jana Luksemburczyka i króla Pol- ski, Kazimierza Wielkiego. Dwa z nich w 1335 r. i w 1339 r. miały szczególne zna- czenie. Na pierwszym król czeski zrzekł się roszczeń do korony polskiej, na drugim ułożono plan przyszłej polsko-węgierskiej unii personalnej. Przewidywała ona, że gdyby Kazimierz Wielki nie pozostawił męskiego potomka, koronę polską odzie- dziczy Karol Robert i jego potomkowie.

Nawiązując do tych zjazdów wyszehradz- kich prezydenci Węgier, Czechosłowacji (wówczas nie doszło jeszcze do ustano- wienia samodzielnej Słowacji) i Polski spotkali się w odbudowywanym pałacu w 1991 r. by podpisać układ o współpracy trzech państw, które wkroczyły na drogę demokracji.

Po 1355 r. król Ludwik Wielki, syn Karola Roberta i Elżbiety Łokietkówny bardzo rozbudował pałac. Powstała wówczas kró- lewska kaplica, południowe skrzydło pała- cowe i prawdopodobnie też studnie ozdob- ne Andegawenów. To tutaj w 1370 r. podej- mowana była polska delegacja, która przy- była na Węgry, oferując królowi Ludwi- kowi objęcie tronu polskiego.

W wybudowanej jeszcze przez króla Bělę IV twierdzy przechowywana była też od 1370 r. polska korona.

Bazylika

ESZTERGOM PO POLSKU OSTRZYCHOM

■ Archidiecezja Esztergom-Budapeszt ob- chodziła w 1997 r. jubileusz tysiąclecia męczeństwa swego patrona, biskupa św. Wojciecha. Państwo węgierskie i kościół nawiązuje tu jednocześnie do tysiąclecia powstania, ale podobną treść święto to ma i w życiu państwa polskiego. Tę przyna- leżność wyrażają również kontakty miast bratnich dwóch pierwszych stolic naszych państw: Gniezna i Esztergomu.

Książę Géza i król Stefan kierowali poli- tyką zagraniczną i krajową swego kraju ze wzgórza zamkowego w Esztergomie. Tu przybywali w odwiedziny polscy książęta, stąd wyruszył w podróż do Polski książę Emeryk. Tu bierzmował Stefana św. Woj- ciech i tu stała przeznaczona dla niego ka- tedra. Z Pięknego Kościoła zachowała się do dzisiaj jedynie Porta Speciosa – pozo- stałości ozdobnej bramy i fragmenty murów. Przypuszczalnie tu mieszkali i stąd rządili krajem królowie Géza I i Włady- sław św., których matką była Rycheza, córka polskiego króla Mieszka II i siostra Kazimierza Odnowiciela.

Poszczególne sale Muzeum Zamkowego pochodzą – zdaniem archeologów – z okre- su Średniowiecza. Na wielkie wizyty i kon- takty z Polakami wskazują nie tyle przed- mioty zabytkowe, ile raczej notatki histo- ryków. Z nich możemy się dowiedzieć m. in. że arcybiskupem Esztergomu w latach 1474-1479 był Polak ze śląskim rodow- dem, Jan Beckensloer, a także, iż bliskie kontakty łączyły królewicza Zygmunta Jagiellończyka, późniejszego króla Polski

Zygmunta Starego, a młodszego brata kró- la Węgier Władysława II Jagiellończyka zwanego tu II Ulászló „Dobrze” (oba byli synami Kazimierza Jagiellończyka, młod- szego syna Władysława Jagiełły i brata Władysława Warneńczyka) z kardynałem- arcybiskupem Esztergomu, Tamásem Bakóczem. Przyjmuje się, że słynna rene- sansowa kaplica Tamása Bakócza wznie- siona w latach 1505-1507 przy katedrze w Esztergomie stała się wzorem dla kapli- cy Zygmuntowskiej na Wawelu. Jeszcze w 1524 r. Seweryn Boner na polecenie króla kopiował żelazną kratę tej kaplicy w celu odwzorowania jej w wawelskiej ne- kropoli Jagiellonów. Przebywający zaś w 1515 r. u Tamása Bakócza arcybiskup gnieźnieński Jan Łaski, zamówił u mis- trzów węgierskich 6 pomników, które umieścił w kościołach Gniezna.

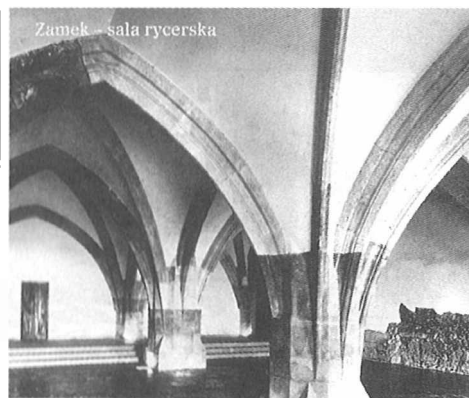
Esztergom został wyzwolony w 1683 r. z trwającej prawie 150 lat niewoli tureckiej przez wojska polskie pod dowództwem króla Jana III Sobieskiego. Zwycięskie wojska polskie przyczyniły się najpierw walnie do załamania ofensywy tureckiej pod Wiedniem, aby następnie odnieść zwy- cięstwo pod Parkanami, które od Esztergo- mu dzieli tylko Dunaj. Dla upamiętnienia wyzwolenia tej prastarej stolicy Węgier i siedziby prymasa postawiono w 1933 r. na promenadzie nad Dunajem popiersie So- bieskiego – dzieło Jenő Körmendiego-Fri- my i Jánosa Nagya. To właśnie tutaj rok- rocznie w rocznicę wyzwolenia miasta od- bywa się uroczystość składania wieńców.

■ Zamek królewski w Budzie, którego budowę rozpoczął król Bela IV po 1241 r., a więc tuż po zakończeniu strasznego w skutkach najazdu tatarskiego często gościł w swych murach Polaków: monarchów i ich dwory, uczonych, artystów i rzemieślników.

Owa obecność Polaków na zamku rozpoczęła się już za życia jego założyciela, do czego przyczynił się fakt wydania za mąż za książąt polskich córek Béli IV – Kingi i Jolanty. Nowe nasilenie przypada na czasy panowania na Węgrzech Andegawenów Karola Roberta i jego syna, Ludwika Węgierskiego, którego ostatni z Piastów, Kazimierz Wielki uznał swym następcą

na tronie polskim. Jakkolwiek główne traktaty pomiędzy naszymi narodami zostały wówczas zawarte w Wyszehradzie, to jednak Buda stała się ulubionym miejscem pobytu króla Ludwika. A trzeba pamiętać, iż za jego czasów nastąpił okres pierwszej unii personalnej Węgier i Polski (1370 r.) Wówczas po śmierci Kazimierza – został on wybrany na króla Polski, po nim zaś jego córka Jadwiga, którą wydano za mąż za Władysława Jagiełłę.

W 1440 r. królem Węgier został starszy syn Władysława Jagiełły – Władysław (Warneńczyk) zwany tu I Ulászló, który panował tylko przez 4 lata, a więc do wojny z Turkami i klęski pod Warną w 1444 r.

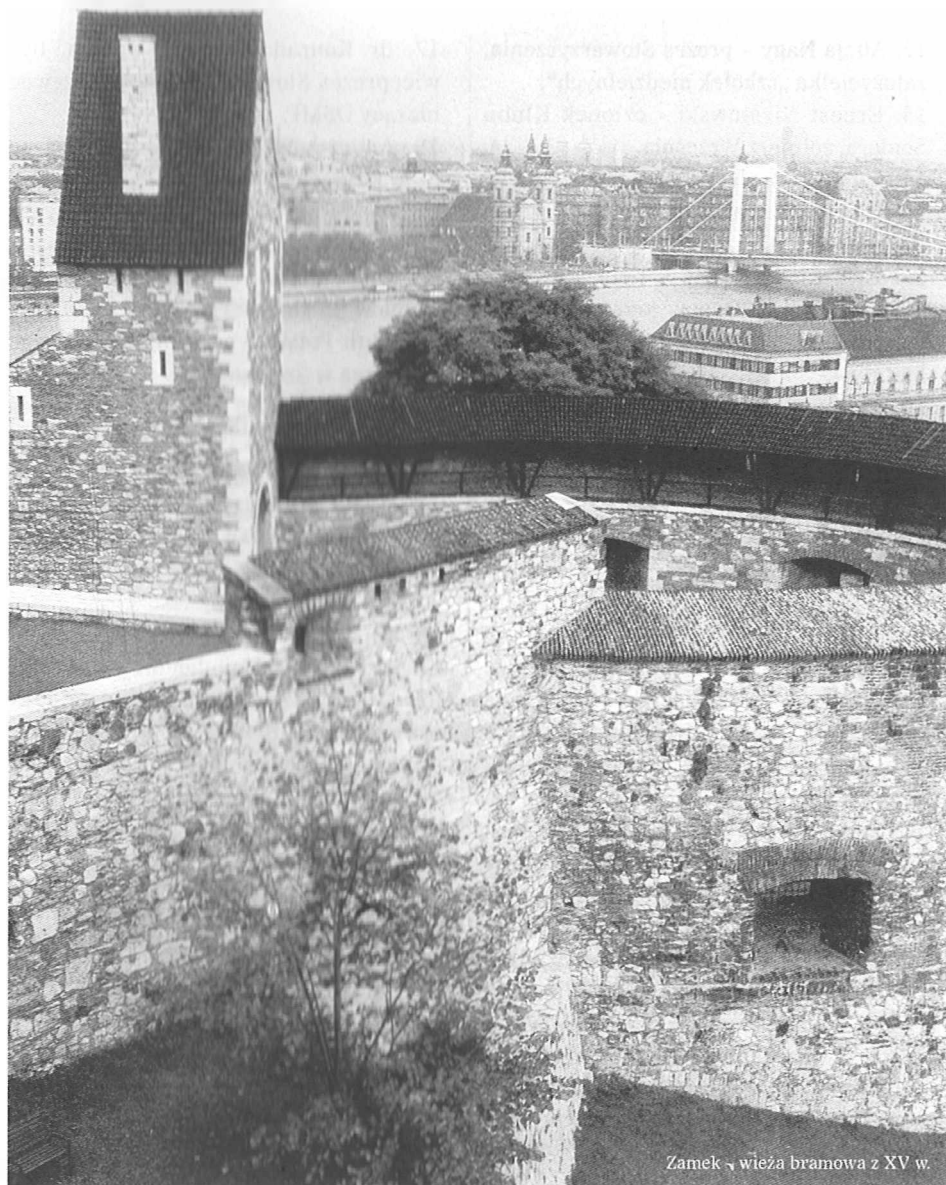

Zamek – sala rycerska

W 1490 r. Jagiellonowie zdobyli tron węgierski na okres dwóch pokoleń. Najstarszy syn Kazimierza Jagiełłończyka, młodszego brata Władysława Warneńczyka – Władysław, na Węgrzech znany jako II. Ulászló, sprawował rządy królewskie do 1516 r., po nim zaś tron objął jego syn Ludwik (II. Lajos), który zginął w walce z Turkami pod Mohács w 1526 r. Częstym i długotrwałym gościem króla Władysława II w Budzie był jego młodszy brat, Zygmunt, przyszły król Polski, który w historii znany jest jako Zygmunt Stary. Buda po klęsce Węgrów pod Mohács w 1526 r. przeszła pod panowanie tureckie, tracąc na okres 145 lat miano miasta królewskiego.

Zarysowane wyżej momenty historyczne były okresami, kiedy słowo polskie na zamku budańskim rozbrzmiewało częściej niż w innych okresach. Rozbrzmiewało ono nawet wtedy, gdy oficjalne stosunki węgiersko-polskie odbiegały niekorzystnie od ogólnonarodowych wyobrażeń o przyjaźni. Świadczy o tym chociażby przykład długoletniego pobytu na dworze króla Macieja wybitnego humanisty – matematyka i astronoma Macieja Bylicy.

Niewiele pamiątek w Budzie świadczy dziś o owych silnych polsko-węgierskich związkach – pamiątek takich jak ocalały od późniejszych pożóg i wystawiony na widok publiczny kamienny orzeł jagielloński. W kościele Macieja znajduje się barokowa Madonna, którą miał podobno ufundować Ludwik II jako wotum wdzięczności za nieudany zamach na niego. Zamurowana później w ścianie kościoła na próżno była poszukiwana przez Turków. Gdy w 1686 roku wysadzono mury kościoła, objawiła się Madonna, co Turcy uznali za zapowiedź klęski.

Zamek – wieża bramowa z XV w.

BUDAŃSKIE POLONIKI

CEGIEŁKI PRZYJAŹNI

■ W związku z milenium państwa węgierskiego i tysiącleciem kontaktów polsko-węgierskich Stowarzyszenie nasze otrzymało 24 Medale Tysiąclecia Przyjaźni Polsko-Węgierskiej z prośbą o przekazanie ich najbardziej zasłużonym działaczom. Najlepszą okazją do tego jest właśnie organizowana wspólnie przez Klub Polonia i Samorząd Mniejszości Polskiej w Székesfehérvárze, Samorząd Mniejszości Polskiej w Esztergomie, Stołeczny Samorząd Mniejszości Polskiej i Samorząd Mniejszości Polskiej I dzielnicy, Stowarzyszenie św. Wojciecha i naturalnie Polskie Stowarzyszenie Kulturalne im. Józefa Bema na Węgrzech obecna sesja naukowa.

Na mocy decyzji zarządu Polskiego Stowarzyszenia Kulturalnego im. Józefa Bema na Węgrzech medale otrzymali:

1. Jadwiga Abrusán – wieloletnia działaczka Stowarzyszenia.
2. prof. dr hab. Janusz Bańcerowski – kier. Katedry Filologii Polskiej na Uniwersytecie im. Loránda Eötvösa.
3. Maria i Stanisław Brosiowie – wieloletni działacze polonijni w Tata, Tatabánya i w Győr.
4. Krzysztof Ducki – artysta grafik.
5. Stanisław Gwizdałewicz – założyciel 513 Drużyny Harcerskiej im. J. Bema.
6. Gabriela Hajdu – wieloletnia działaczka Stowarzyszenia.
7. Aldona Héj – była prezes i wiceprezes Stowarzyszenia.
8. ks. Maciej Józefowicz – kapłan parafii w Vecsés.
9. Jerzy Kochanowski – trzykrotny wiceprezes Stowarzyszenia.
10. Wiesława Kussinszky – były wiceprezes d/s. kultury Stowarzyszenia.
11. Zdzisława Monika Sagun-Molnár – założyciel i były prezes Stowarzyszenia św. Wojciecha.

12. Alicja Nagy – prezes Stowarzyszenia, założycielka „szkółek niedzielnych“.

13. Ernest Niżałowski – członek Klubu Seniora, żołnierz Września.

14. Anna Novotny – wieloletnia działaczka i członek zarządu Stowarzyszenia Bema.

15. Ewa Słaba-Rónay – była sekretarz Stowarzyszenia Bema, przewodnicząca Stołecznego Samorządu Mniejszości Polskiej.

16. Apolonia Rybicka-Toldi – długoletnia aktywistka Stowarzyszenia.

spotkanie ze znanym pisarzem

■ W dniu 23.X. br.(poniedziałek) o godz. 18.00 odbędzie się w lokalu Stowarzyszenia spotkanie ze znanym pisarzem, autorem serii „Kłatwy, mikroby, uczeni“ **Zbigniewem Świąchem**. Po spotkaniu można będzie nabyć niektóre z zapierających dech książek pisarza. Serdecznie zapraszamy wszystkich zainteresowanych.

■ **SPROSTOWANIE** Informujemy, że GP nr 62 był wykonany ze środków Fundacji Mniejszości Narodowych i Etnicznych RW, a nie, jak mylnie podaliśmy w stopce, ze środków Stowarzyszenia Wspólnota Polska.

GŁOS POLONII • Pismo Polskiego Stowarzyszenia Kulturalnego im. Józefa Bema na Węgrzech
• Wydane specjalnie sfinansowane przez Stowarzyszenie WSPÓLNOTA POLSKA • Redaguje Kolegium • Red. graficzny: Krzysztof Ducki • Odpowiedzialny wydawca: Alicja Nagy – prezes Stowarzyszenia • Adres: 1051 Budapeszt, V Nádor u. 34. I p. 1 • Tel.: 311-0216, Tel. fax 312-8204 • ISSN 1219-7998

17. dr Konrad Sutarski – poeta, były wiceprezes Stowarzyszenia, b. przewodniczący OSMP.

18. Andrzej Wesolowski – były prezes Stowarzyszenia Bema.

19. Władysław Wiśniewski – były prezes Stowarzyszenia Bema.

20. Klub Polonia – oddział Stowarzyszenia Bema w Székesfehérvárze.

21. Klub Polski – oddział Stowarzyszenia Bema w Szegedzie.

22. Polska Parafia Personalna w Budapeszcie.

23. Polskie Stowarzyszenie Kulturalne im. Józefa Bema na Węgrzech.

24. Polonijny Zespół Pieśni i Tańca „Dwa Bratanki“.

Wcześniej Medalem Tysiąclecia Przyjaźni Polsko-Węgierskiej uhonorowani zostali: Helena Révész, długoletnia działaczka Stowarzyszenia Bema, założycielka Klubu Seniora i Marian Józef Trojan, znany artysta-plastyk, inicjator i współzałożyciel Towarzystwa Przyjaźni Węgiersko-Polskiej w Füzesabony.

KONTAKTY

Ogólnokrajowy Samorząd Mniejszości Polskiej na Węgrzech
1102 Budapeszt,
Állomás u. 10.
Tel./Fax: 261-1798

Stołeczny Samorząd Mniejszości Polskiej na Węgrzech
1054 Budapeszt,
Akadémia u. 1-3.
tel./fax: 302-5116

Polskie Stowarzyszenie Kulturalne im. J. Bema na Węgrzech
1051 Budapeszt, Nádor u. 34.
tel. 311-0216,
tel./fax: 312-8204
Stowarzyszenie Katolików Polskich na Węgrzech p.w. św. Wojciecha
1103 Budapeszt, Óhegy u. 11.
tel./fax: 262-6908

Polska Parafia Personalna na Węgrzech
1103 Budapeszt, Óhegy u. 11.
tel./fax: 262-5502

Ambasada Polska
1068 Budapeszt,
Városligeti fasor 16.
tel.: 351-1301

Wydział Konsularny
1068 Budapeszt,
Városligeti fasor 16.
tel./fax: 351-1725

Wydział Ekonomiczno-Handlowy
1143 Budapeszt, Stefánia út
65. tel./fax: 251-4677

Instytut Polski na Węgrzech
1065 Budapeszt,
Nagymercse u. 15.
tel. 311-5856, fax: 331-0343
Szkoła Polska im. Sándora Petőfiego przy Ambasadzie
R.P. 1025 Budapeszt,
Törökújsz u. 15.
tel.: 326-83-06